

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юримдик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юримдик фанлар доктори, профессор*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суду раиси, юримдик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суду
Академияси ректор, юримдик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институтини” директор, юримдик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб: **Раҳманов Шухрат Наимович**

Юристлар малакасини ошириш маркази доцент, юримдик фанлар номзоди

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакци журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абборжон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шахноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрович ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	91
15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ.....	98
16. САИДОВ Баҳром Анварович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ	104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	110
18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ	125
20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	133
21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ	141
22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR)	147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ	151
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати девонининг
Юридик бошқармаси бошлиғи
E-mail: atanazar@bk.ru

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ХУҚУҚИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ХОДЖАНИЯЗОВ А.Дж. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ХУҚУҚИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 21-25.

 6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-3>

АННОТАЦИЯ

Мақолада қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга субъектлар таҳлил қилиниб, қонун лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва уларни парламентга киритиш имкониятига эга бўлган қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари доирасини кенгайтириш, юқори палата аъзоларига қонунчилик ташаббуси ваколатини бериш ва бу билан бир неча қонун ҳужжатларига ўзгартириш киритиш масаласи ўрганиб чиқилган. Сенатни ҳозиргача бўлган тажрибасидан келиб чиққан ҳолда, парламент назорати ҳамда халқ билан мулоқот доирасида аниқланган муаммолар бўйича Сенат аъзолари, қўмиталари томонидан йилига ўртача ҳисобда ўндан ортиқ қонун лойиҳалари ишлаб чиқиладиганлиги, уларни қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган органларга киритиб бориладиганлиги, Сенат аъзоларига қонунчилик ташаббуси ҳуқуқининг берилиши Сенатнинг қонун ижодкорлиги жараёнидаги фаоллигини, қонунларни муҳокама қилишнинг дастлабки босқичида давлат ва ҳудудий манфаатлар мутаносиблигини таъминлаш борасидаги ишларнинг самарадорлиги ошиши асосланганлиги берилган. Бундан ташқари, АҚШ, Франция, Испания, Россия Федерацияси, Қозоғистон ва бошқа давлатларнинг мазкур соҳадаги тажрибаси ўрганилиб, миллий қонунчиликка таклифлар берилган.

Калит сўзлар: Қонунчилик, қонунчилик ташаббуси, қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи, қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари, қонун лойиҳаси, Олий Мажлис Сенати, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлар.

ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович
Начальник Юридического управления Аппарата
Сената Олий Мажлиса Республики Узбекистан
E-mail: atanazar@bk.ru

ПРАВО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ИНИЦИАТИВЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ субъектов права законодательной инициативы. По итогам анализа предлагается расширить данный круг субъектов, предоставив также членам Сената право

разрабатывать проекты законов и вносить их на рассмотрение в Законодательную палату Олий Мажлиса. Отмечается, что ежегодно членами Сената и его комитетами в среднем разрабатываются более десяти проектов законов, подготовленных, в основном, по результатам проведения мероприятий в рамках парламентского контроля. Приведены обоснования необходимости наделения членов Сената правом законодательной инициативы, что позволит повысить эффективность работы по обеспечению баланса государственных и региональных интересов на начальном этапе обсуждения проектов законов. Кроме того, изучен опыт США, Франции, Испании, Российской Федерации, Казахстана и других стран в этой области и даны предложения по совершенствованию национального законодательства.

Ключевые слова: Законодательство, законодательная инициатива, право законодательной инициативы, субъекты права законодательной инициативы, проект закона, Сенат Олий Мажлиса, Законодательная палата Олий Мажлиса, депутаты.

KHODZHANIYAZOV Atanazar

Head of Legal Department of the Secretariat of the
Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan
E-mail: atanazar@bk.ru

THE RIGHT OF LEGISLATIVE INITIATIVE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ANNOTATION

The article concerns the subjects with the right of legislative initiative, it is proposed to expand the range of subjects with the right of legislative initiative, which are vested with authority to draft bills and submit them to the parliament, to grant the authority over legislative initiative to members of the upper house and, thus, to amend some domestic legislative acts. Furthermore, to date, drawing on the experience of the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan in the field of legal drafting, members of the Senate annually draft more than a dozen bills on average, in the light of the dialogue with the people and by committees on issues determined within the framework of parliamentary oversight. These bills are submitted to the bodies that have the right of legislative initiative for their consideration. It is substantiated that granting members of the Senate the right of legislative initiative and the activity of the Senate in the legislative process increase the efficiency of performance in ensuring a balance of state and regional interests at the initial stage of reading bills. In addition, the author studied the experience of foreign countries such as the United States, France, Spain, the Russian Federation, Kazakhstan and other countries in this area and put forward recommendations on modifying and introducing some amendments to national legislation.

Keywords: Legislation, legislative initiative, the right of legislative initiative, subjects with the right of legislative initiative, a bill, the Oliy Majlis, the Legislative Chamber of the Oliy Majlis, parliamentaries, the Senate of the Oliy Majlis.

Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи деганда қонун ҳужжатлари билан ваколат берилган орган ёки шахс томонидан қонун чиқарувчи органга қонун лойиҳасини киритиш ҳуқуқи тушунилади. Мазкур институт қонун ижодкорлиги жараёнининг дастлабки босқичи ҳисобланади.

Хорижий давлатларда қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига, одатда, парламент, унинг қўмиталари ва аъзолари, давлат раҳбари, ҳукумат, суд ҳокимияти, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, умуммиллий компетенцияга эга бўлган алоҳида идоралар ҳамда халқ (фуқаролар) эга бўладилар. Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи қандай идоралар ва шахсларга берилиши мамлакат Конституцияси ёки махсус қонунларда белгилаб қўйилади.

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (83-модда) ва бошқа қонунларига мувофиқ Ўзбекистон Республикасининг Президенти, ўз давлат ҳокимиятининг олий вакиллик органи орқали Қорақалпоғистон Республикаси, Қонунчилик палатаси депутатлари, Вазирлар Маҳкамаси, Конституциявий суд, Олий суд ва Бош прокурор қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга.

Мазкур ҳуқуқ қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари томонидан қонун лойиҳасини

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига киритиш орқали амалга оширилади.

Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи институтининг ҳуқуқий асослари таҳлили ушбу ҳуқуқ субъектлари орасида ҳам коллегиал органлар, ҳам алоҳида ваколатли субъектлар назарда тутилганлигини кўрсатади.

Масалан, Қорақалпоғистон Республикаси, Вазирлар Маҳкамаси, Конституциявий суд ва Олий суд қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган коллегиал орган ҳисобланса, Қонунчилик палатаси депутатлари, Президент ва Бош прокурор алоҳида ваколатли субъектлар қаторига киритиш мумкин.

Шу билан бирга, қонун ҳужжатларида бевосита белгиланган бўлмасада, қонунчилик ташаббуси ҳуқуқидан бир неча субъектлар томонидан биргаликда фойдаланиш амалиёти мавжуд. Бунга Олий Мажлисининг бир гуруҳ депутатлари бирлашиб, қонун лойиҳасини Қонунчилик палатасига киритишини мисол қилиб келтириш мумкин.

Қонун лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва уларни парламентга киритиш имкониятига эга бўлган қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари доирасининг кенглиги қонун ижодкорлиги жараёнида турли соҳа ва тармоқлар вакиллари, кенг жамоатчиликни жалб этиш ва умуман олганда ушбу жараённи такомиллаштириш имконини беради.

Қонун лойиҳаси билан бир қаторда қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари томонидан қонун лойиҳасига муайян ҳужжатлар илова қилиши лозим бўлади.

“Қонунлар лойиҳаларини тайёрлаш ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига киритиш тартиби тўғрисида”ги Қонунга кўра қонун лойиҳаси Қонунчилик палатасига киритилаётганда қуйидаги ҳужжатлар тақдим этилади:

- қонун лойиҳасининг концепцияси баён қилинган тушунтириш хати;
- ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги, шунингдек қонун лойиҳаси киритилиши билан боғлиқ қонунларни ўз кучини йўқотган деб топиш тўғрисидаги қонун лойиҳаси;
- ўзгартирилиши, қўшимчалар киритилиши, ўз кучини йўқотган деб топилиши ёки қабул қилиниши керак бўлган қонуности ҳужжатларининг рўйхати;
- халқаро ҳужжатларнинг ва чет эл мамлакатлари қонун ҳужжатларининг, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларининг тегишли қоидалари, Ўзбекистон Республикаси шароитида тегишли халқаро тажриба қўлланилишининг мақбуллиги тўғрисидаги асосли таклифлар кетма-кет тартибда кўрсатилган таҳлилий қиёсий жадвал;
- моддий харажатлар талаб қилинадиган қонунлар лойиҳалари учун молиявий-иқтисодий асослар;

– давлат даромадларини камайтириш ёки давлат харажатларини кўпайтиришни, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети моддалари бўйича ўзгартиришларни назарда тутувчи қонунларнинг лойиҳалари юзасидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг хулосаси.

Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган субъектлар томонидан киритилган қонун лойиҳаларини қонун чиқарувчи орган (Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси) кўриб чиқиши шарт бўлади, бироқ уни қабул қилишга мажбур эмас.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқ Олий Мажлис олий давлат вакиллик органи бўлиб, қонун чиқарувчи ҳокимиятни амалга оширади. Олий Мажлис икки палатадан, яъни Қонунчилик палатаси ва Сенатдан иборат бўлса-да, қонунчиликка кўра биргина Қонунчилик палатаси депутатлари қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлиб, Сенат қонун чиқарувчи орган бўла туриб, унинг аъзоларида бундай ҳуқуқ мавжуд эмас.

Сенатнинг ҳозирги давргача бўлган тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, парламент назорати ҳамда халқ билан мулоқот доирасида аниқланган муаммолар бўйича Сенат аъзолари, кўмиталари томонидан йилига ўртача ҳисобда ўндан ортиқ қонун лойиҳалари ишлаб чиқилиб, қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган органларга киритиб борилган.

Хусусан, биргина 2020 йил давомида Ҳаракатлар стратегиясининг “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид давлат дастурига асосан Сенат томонидан бир неча қонун лойиҳалари ишлаб чиқилган, бироқ улар Сенатда қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи бўлмаганлиги сабабли депутатлар томонидан Қонунчилик палатасига кўриб чиқиш учун киритилган.

Масалан, “Халқ депутатлари Кенгашлари фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида”ги,

“Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонун лойиҳалари шулар жумласидандир.

Қайд этиш лозимки, Сенат томонидан ишлаб чиқилган қонун лойиҳаларини ваколатли давлат органлари томонидан кўриб чиқиш ва натижалари ҳақида қарор қабул қилиш тартиби мавжуд бўлмаганлиги сабабли, айрим масалалар юзасидан ишлаб чиқилган муҳим қонун лойиҳаларига таклиф сифатида қаралган ёки улар лозим даражада ўрганилмаган.

Бугунги кунда қонунларни умумдавлат ва ҳудудий манфаатлардан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқиш, унда энг долзарб масалаларни назарда тутиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Айнан Сенат Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 77-моддасига кўра ҳудудий вакиллик палатаси ҳисобланади.

Ўз навбатида Сенат томонидан қонун лойиҳаларини ишлаб чиқишнинг ҳам ўзига хос сабаблари мавжуд.

Биринчидан, Сенатда амалдаги қонунларнинг ижроси юзасидан парламент назоратини амалга ошириш ваколати мавжуд бўлиб, у амалдаги қонунларни республика бўйлаб ижро этилиши ҳолатини ўрганади ва бу орқали қонунчиликдаги бўшлиқлар ҳамда бошқа камчиликларни аниқлайди. Ўз-ўзидан қонунчиликдаги бундай муаммоларни бартараф этиш учун эса, албатта амалдаги қонунларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш талаб этилади.

Масалан, Сенат қўмиталари томонидан 2020 йилда 11 та қонуннинг жойлардаги ижроси ўрганилган, уларни қўллашда амалиётда вужудга келаётган муаммолар таҳлил қилинган ва ишлаб чиқилган таклифлар Вазирлар Маҳкамасига киритилган [1].

Иккинчидан, Сенат ўз ваколати доирасида давлат органлари, хўжалик бошқаруви органлари раҳбарларининг ахбороти ва ҳисоботини доимий равишда эшитиб боради ҳамда бу эшитувлар орқали тизимдаги муаммоли ҳолатларни аниқлайди.

Учинчидан, жисмоний ва юридик шахслар томонидан йил давомида Сенатга қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан таклифлар келиб тушади. Бироқ, Сенатда қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи мавжуд эмаслиги сабабли бундай таклифлар тегишли ташкилотга ёки мурожаат муаллифига қайтарилишига сабаб бўлади.

Таъкидлаш жоизки, мазкур соҳада хорижий мамлакатларда самарали қонунчилик амалиёти йўлга қўйилган. Хусусан, АҚШ, Франция, Испания, Россия Федерацияси, Қозоғистон ва бошқа мамлакатларнинг юқори палата аъзолари қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эгадир.

Жумладан, Россия Федерацияси Конституциясининг 104-моддасида қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлган субъектлар назарда тутилган. Унга кўра Президент, Давлат думаси депутатлари, ҳукумат билан бир қаторда парламентнинг юқори палатаси – Федерал Кенгаш ва Федерал Кенгаш аъзолари қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга [2].

Қозоғистон Республикаси Конституциясининг 61-моддасида ҳам қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга субъектлар доираси белгиланган. Жумладан, унга кўра парламент қуйи ва юқори палаталарининг депутатлари қонунчилик ташаббуси билан чиқишлари мумкин. Бунда қонун лойиҳаси Сенат депутатлари томонидан ишлаб чиқилган тақдирда мазкур қонун лойиҳа қуйи палата – Мажлисга киритилади [3].

Ёки бўлмаса, АҚШ [4], Франция [5] ва Испания [6] давлатлари қонунчилигини оладиган бўлсак ҳам мамлакат юқори палаталарининг аъзолари қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга.

Хулоса ўрнида қайд этиш жоизки, глобаллашув жараёнида кескин суръатларда ўзгариб бораётган ижтимоий муносабатларни тартибга солиш, халқни қийнаб келаётган муаммоларни тезкорлик билан ҳал қилиш мақсадида илғор хорижий мамлакатлар тажрибасини инобатга олиб, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати аъзоларига қонунчилик ташаббуси ҳуқуқини бериш бўйича тегишли қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш зарур.

Мазкур лойиҳада Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси тўғрисида”ги Конституциявий қонунларга, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Регламенти тўғрисида”ги, “Қонун лойиҳаларини тайёрлаш ва уларни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига киритиш тартиби тўғрисида”ги қонунларга Сенат аъзоларини қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга субъектлар қаторига киритиш юзасидан ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш масаласини назарда тутиш керак бўлади.

Сенат аъзоларига қонунчилик ташаббуси ҳуқуқининг берилиши Сенатнинг қонун ижодкорлиги жараёнидаги фаоллиги, қонунларни муҳокама қилишнинг дастлабки босқичида давлат ва ҳудудий манфаатлар мутаносиблигини таъминлаш борасидаги ишларнинг самарадорлиги, шунингдек Сенатнинг назорат фаолияти таъсирчанлиги ошишига ҳамда қонун ташаббускорлиги борасида Сенат билан қуйи палата ўртасида соғлом рақобат муҳити яратилишига хизмат қилади.

Шунингдек, Сенат аъзоларига қонунчилик ташаббуси ҳуқуқини бериш амалдаги қонунларни қабул қилиш механизмига (қонун Қонунчилик палатаси томонидан қабул қилиниши, Сенат томонидан маъқулланиши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан имзоланишига) тўқинлик қилмайди.

Ушбу таклиф давлат ҳокимияти ваколатларининг тақсимланиши (моҳияти)га, яъни урта ҳокимиятнинг мувозанатини, тенглигини ҳамда уларнинг ўзаро бир-бирини тийиб туришини ва қарама-қарши таъсир этишини таъминловчи тизимга салбий таъсир кўрсатмайди.

Иқтибослар /Сноски / References:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг 2020 йил 25 августдаги “Қонун ҳужжатларининг ижроси ҳолати, ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш ва қонуности ҳужжатларининг қабул қилиниши юзасидан амалга оширилган мониторинг натижалари тўғрисида”ги КҚ-118–IV-сонли Қарори.

2. Россия Федерацияси Конституциясининг 104-моддаси // URL: <http://kremlin.ru/acts/constitution>.

3. Қозоғистон Республикаси Конституциясининг 61-моддаси // URL: <https://online.zakon.kz/document>.

4. Электронный журнал Jurisprudence .Club // URL: <https://jurisprudence.club/konstitutsionnoe-uchebnik/zakonodatelnyy-protsess.html>.

5. Информационный портал nalogi.ru // URL: <http://www.nalogi.ru/faq/detail.php>.

6. Ю.И.Лейбо. Учебное пособие. Законодательный процесс в зарубежных странах. – М.–2012г. // URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/c33/Zakonodatelnyy-protsess-v-zarubezhnykh-stranakh.pdf>.